שבת הגדול

א. בסימן הראשון של הלכות פסח, בשולחן ערוך שלו כותב אדמו"ר הזקן: "נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו אם אינו ערב פסח והלכות החג דורש בשבת שובה". מקור מנהג זה הוא ב"מנהגי מהרי"ל", ומובא גם בב"ח ובמגן אברהם. אבל לשון אדמו"ר הזקן שונה מלשון המגן אברהם: הלשון במגן אברהם הוא: "ומהרי"ל הי' דורש גם הלכות חג בשבת שובה". בתיבת "גם" הוא מרמז[1] שנוסף על הלכות יו"כ שצריך לדרוש בשבת תשובה, צריך לדרוש גם הלכות החג, ואדמו"ר הזקן משמיט את תיבת "גם" שרומז על הלכות יו"כ, ומביא רק הל' החג. וצריך להבין: מדוע משמיט אדמו"ר הזקן את ההלכה שיש לדרוש גם בהלכות יו"כ?

גם צריך להבין: שבת שובה הרי אינה תמיד השבת שלפני סוכות, כי בשנים רבות הקביעות היא כך שיש שבת נוספת בין שבת שובה לסוכות. והיה מקום לכאורה לקבוע את הדרשה בשבת הקרובה ביותר לסוכות, ובפרט לדעת רבנו הזקן שאינו מרמז על הל' יוהכ"פ כנ"ל. מדוע נקבע המנהג שהחכם ידרוש בהלכות סוכות דוקא בשבת שובה – גם בשנים שיש שבת נוספת לפני סוכות?

כן צריך להבין: כשאדמו"ר הזקן מבאר את תוכן הדרשות בשבת שקודם פסח ושבת שובה, הוא מדייק בלשונו הזהב: "והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד[2] להם המעשה אשר יעשון" – מדוע הוא מחלק אותם לשני חלקים שונים? אלו הם "דרכי ה'" שצריך לדרוש ולהורות בה נוסף על לימוד "המעשה אשר יעשון"?

ויש לומר: אדמו"ר הזקן בא לרמז כאן, שבשתי השבתות – (שבת הגדול ושבת שובה) – אין דורשים רק בהלכות הפסח והלכות החג – שאליהם כיוון בתיבות "המעשה אשר יעשון" – אלא גם בדברים שענינם עבודת האדם וקיום כל המצוות בכלל – שאליהם נתכוון ב"להורות דרכי ה'", ולכן השמיט אדמו"ר הזקן "הל' יו"כ", כי בנוגע לעיקר הל' יו"כ – אין צריך זמן מיוחד לדרוש בהם, כיון שהם נכללים בדרשות של "להורות דרכי ה'" שאומרים בשבת הגדול ובשבת שובה.

---

1) מחצית השקל שם.

2) הלשון במג"א הוא ללמד (בלא ו"ו), דיש לפרש שבזה מבאר מ"ש קודם "להורות דרכי ה'"; לשון רבנו הזקן הוא וללמד (בתוס' ו"ו), דמוכח מזה, שדרכי ה' והמעשה אשר יעשון, הם ב' ענינים.

כשם שלא נקבע לדרוש בשבת שלפני חג השבועות משום שב"עצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נוהגין גם כן בפסח וסוכות"[3].

ב. ענינו של דרך הוא, שבאמצעותה ניתן להגיע למקום מסויים. התכלית אינה בדרך עצמה, כי אם היא אמצעי בלבד להגיע אל המטרה אלא שבלי אמצעי אי אפשר להשיג את התכלית.

תכלית כל הבריאה היא, שבני ישראל יקיימו בעולם מצוות בפועל, – "המעשה אשר יעשון". אך כדי שהמעשה יעשה כראוי, בחיות ובנשמה – כי "מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה"[4] – יש צורך באהבת ה' ויראת ה' המחדירות חיות בקיום המצוות[5], והם "דרכי ה'", המביאים אל התכלית של קיום מצוות בפועל.

אמנם נכון ש"המעשה הוא העיקר", ואם יכוון אדם כל כוונות המצוה ואילו את המצוה בפועל לא יקיים, הרי יעבור בכך על רצון העליון. אבל אם יקיים את המצוה בפועל, אף שיחסרו לו כוונותיה, הוא יקיים את עיקר המצוה וימלא את רצון העליון[6] – מכל מקום צריך שקיום המצוה יהיה בחיות, דבר שיתכן רק על ידי אהבה ויראה.

הרי אפשר לטעון: ומה משנה אם עושה את המצוות בלי חיות, לצאת ידי חובתו, והרי הוא מקיים את המצוות בפועל? ואף שהן "כגוף בלא נשמה" – חסרה אמנם הנשמה, אבל כיון שיש לו את גוף המצוות – הרי ישנו העיקר.

והתשובה לכך:

כאשר מצוה נעשית ללא חיות – רק כדי לצאת ידי חובתו, או מתוך הרגל באופן של "מצות אנשים מלומדה" – נוגע הדבר, סוף כל סוף, גם לעשיית המצוה בפועל. כי בנוסף לזה שהמצוה נעשית אז ללא הידורים[7] – כי כשעושה המצוה ללא חיות ורק כדי לצאת ידי חובתו, הרי די בכך גם כשמקיים אותה ללא הידורים – הרי מאחר שאינו מנצל את החיות לתורה ומצוות, הרי הוא מוציא את החיות לדברים אחרים, ועד לענינים של היפך התורה ומצוות. ואף שבתחילה הוא שלם עדיין במעשה המצוות,

3) שו"ע אדה"ז סתכ"ט ס"ב.

4) ראה ל"ת להאריז"ל ר"פ עקב. של"ה מסכת תמיד עמוד התפלה ענין חנוכה (רמט, סע"ב). תניא פל"ח.

5) ראה תניא פ"ד ושם. קונטרס העבודה פ"ב ע' 15.

6) ראה לעיל ע' 151.

7) שגם ההידור היא מעצם ענין המצוה, כי מצות בכל פרטיהם הם רצון העליון, וברצון אין התחלקות, וההפרש בין ההידור לגוף המצוה הוא לענין שכר ועונש וכיו"ב (שיחת חגה"ש תרצ"ג. לקו"ד ע' 1540). וראה שו"ע אדה"ז סתפ"א סוס"א.

שהרי רוצה לצאת ידי חובתו, ולכן שולט הוא על מדותיו ותאוותיו ועושה את החובה המוטלת עליו, הרי לאחר מכן, כיון שהרצון והחיות שלו אינם בעניני קדושה, הוא מתחיל לחפש – "והשוחד יעור" – ומוצא "היתרים" שונים גם על דברים האסורים; ועבירה גוררת עבירה ונופל למטה יותר, שנכשל אפילו באיסורים שאינו יכול למצוא להם היתר, עד שאינו נאבק עוד במדותיו ותאוותיו השקועים בדברים האסורים.

ועל כן חייבת להיות חיות בקיום המצוות, הבאה על ידי אהבה ויראה, ולכן הם נכללים ב"דרכי הוי'": הם הדרכים המביאים לקיום ושלימות מעשה המצוות.

ג. ענין נוסף: גם אם עצם מעשה המצוות אינו נפגם כלל גם כשנעשות ללא חיות, הרי, כיון שהמצוה היא "כגוף בלא נשמה", אין היא כפי הכוונה. כוונת ורצון העליון הם שיהיו מצוות חיות.

הטעם לכך: מצוות ניתנו בכדי "לצרף בהן את הבריות"[8], כדי שהאדם המקיים את המצוה יזדכך ויתחבר עם הקב"ה. ההתקשרות של האדם עם הקב"ה חייבת להקיף את כל הכחות שלו, עד לפנימיות הנפש. ואם כן, כאשר יקיים את המצוות רק לצאת ידי חובתו, ללא חיות, הרי תיעשה אז המצוה בכח המעשה בלבד – אבל רצון העליון הוא, שכל האדם בכל כחותיו יהיה קשור להקב"ה, על ידי כך שכל כחותיו יקיימו את המצוה[9].

אלא מכיון שרצון העליון הוא שכל הכחות, לרבות הכחות פנימיים, צריכים להיות קשורים אל הקב"ה – ואדרבה, הכחות הפנימיים נעלים וזכים יותר מכח המעשה – אבל בכל זאת העבודה בכחות פנימיים, אהבה ויראה, אינה ענין לעצמו, שכן התכלית של אהבה ויראה היא, להביא חיות בקיום המצוות בפועל[10]; כי תכלית הכוונה היא: דירה בתחתונים דוקא, הבאה על ידי כח התחתון שבאדם – מעשה המצוות בפועל. אבל שלימות הכוונה של דירה בתחתונים נשלמת – כאשר קיום המצוות הוא בכל כחותיו.

וזהו פירוש הדבר שהעבודה בכחות הפנימיים, אהבה ויראה, נקראים "דרכי הוי'": התכלית היא מעשה המצוות, המעשה הוא העיקר, בזה לוקחים את עצמות ומהות אין סוף ברוך הוא. אבל בכדי שהקשר עם עצמותו ית' לא ישאר בהעלם, באים

8) ב"ר רפמ"ד.

9) ראה לעיל ע' 151.

10) ראה תניא פ"מ: נק' גדפין.. תכלית האהבה היא העבודה מאהבה.

"דרכי הוי'", העבודה הפנימית של השגה ואהבה ויראה, שהם הדרכים המקשרות (בגילוי)[11] עצמות המלך עם מעשה בפועל.

ד. בזה גם יובן לשון אדמו"ר הזקן: "דרכי הוי'", לשון רבים. בנוגע לקיום המצוות בפועל הוא אומר "המעשה (ולא "המעשים") אשר יעשון", לשון יחיד, ובנוגע לדרכים הוא אומר "דרכי" לשון רבים – כי מעשה המצוות, אף שישנן תרי"ג מצוות, אבל ענינם אחד הוא – שעבוד כח המעשה להקב"ה; אבל כאשר, מדובר בעבודה פנימית, ישנם חילוקי מדרגות, ובכל אדם כפי מדרגתו.

ובכלל, נחלקות הדרכים לשני סוגים (או – בנוסח אחר: הדרך משמשת לשני דברים)[12]: העלאה מלמטה למעלה והמשכה מלמעלה למטה (מהשדה והכפר והכרך אל היכל המלך, מהיכל המלך לשדה), שזהו כללות החילוק שבין העבודה בחודש ניסן לבין העבודה בחודש תשרי: ניסן הוא המשכה ותשרי העלאה[13], כמבואר במקום אחר.

ולכן הוא המנהג לדרוש פעמיים בשנה – שבת לפני פסח ושבת שובה, כי אז הוא זמנן של שני סוגי עבודות: שבת לפני פסח – המשכה, ושבת שובה – העלאה, ובשתי דרשות אלו נכללות כל עבודות השנה: עניני הקיץ – בדרשת שבת הגדול, ועניני החורף – שבת שובה.

(משיחת שבת שובה תשי"ט)

---

11) כי ב"דירה" ב' ענינים: א) בדירה נמצא כל העצם (וכמו בדירת האדם שעצמותו דר בהדירה) – וזה נעשה ע"י קיום המצות במעשה דוקא. ב) בדירה נמצא הוא בגילוי – וזה נעשה ע"י האוי"ר דוקא הנותנים חיות בהמצוה.

12) ראה ביאוה"ז ר"פ וישלח. ד"ה ה' יחתו תרפ"ט פ"ו.

13) ראה זח"ב (קפו, א): החודש הזה לכם כו' כסדר דאתוון אב"ג כו' ירחא שביעאה דילי איהו מסופא דאתוון. ושם (נא, ב): אתוון כו' כסדרן כו' אשתכחו בחסד כו' למפרע כו' משתכחו בגבורה. – ולהעיר מלקוטי תורה להאריז"ל פ' ויצא ד"ה ענין הז' כוכבי לכת: מניסן ועד אלול כו' זכרים כו' חג"ת נה"י כו' ומתשרי כו' גבורות גשמים או"ח נוקבא (וצ"ע ממ"ש להיפך: בטעמי המצות פ' בא – הובא בעטרת ראש בתחלת הדרוש לעשי"ת, – בפרי עץ חיים שער ר"ה פ"ד, בשער הכוונות ענין ר"ה ד"א, בנהר שלום – בסוף ע"ח דפוס וורשא – בסופו). וראה קהלת יעקב מע' יב חדשים.